Kajaanin Kaupunginlammen ja ranta-alueen historia 1930–2026

Teollisuudesta virkistyspuistoksi – alueen muutos 90 vuodessa

1. Johdanto 2
2. Alueen maantiede ja sijainti 2
3. 1930–1950-luku: Teollisuuden aikakausi 2
4. 1956: Puutavaravaraston sulkeminen 2
5. 1958–1960: Muuttuminen virkistyspuistoksi 3
6. 1960–1990-luku: Puiston kehitys 3
7. 2000–2026: Nykyaikainen virkistysalue ja kunnostukset 3
8. Yhteenveto: Keskeiset muutokset aikajanalla 4
9. Lähteet ja lisälukemista 5
10 Kuvat internetistä: 6

1. Johdanto

Kajaanin Kaupunginlampi on pieni, kolmionmuotoinen vesiallas Ämmäkosken alapuolella Kajaanijoen varrella. Sen historia kuvastaa Kajaanin teollistumisen ja kaupungistumisen kehitystä: alue muuttui 1900-luvun alkupuoliskolla teollisuuden puutavaravarastosta ja uittoalueesta kaupungin keskeiseksi virkistyspuistoksi.

2. Alueen maantiede ja sijainti

Kaupunginlampi sijaitsee Kajaanin keskustassa, Ämmäkosken voimalaitoksen alapuolella. Lammen pinta-ala on noin 0,65 hehtaaria, ja se on muodoltaan kolmiomainen.

Lampi laskee vähäisen uoman kautta Ämmäkosken alapuoliseen Kajaanijokeen Tehdaskadun sillan alta, jonka läheisyydessä on myös vv. 1958 -1960 rakennettu pohjapato (tarkka ajankohta ei tiedossani). Pohjapato on nähtävissä helpoimmin Satamakadun jatkeena olevan keveynliikenteen väylältä.

3. 1930–1950-luku: Teollisuuden aikakausi

1930-luvulla Kajaanin Puutavara Osakeyhtiö (myöhemmin Kajaani Oy) vuokrasi käyttöönsä nykyisen Kaupunginlammen alueen, joka silloin ei ollut oma lampensa, vaan oli Kajaanijoen matala lahti, johon laski eteläpäästäsilloinen Paskapuro (nyk. Likapuro!)

Lahti toimi sahan puutavaravarastona ja uittoalueena: tukit varastoitiin lahteen. Lahden etelärannalla, nykyisen skeittiradan tienoilla sijaitsi Kajaani Oy:n saha. Sahaa myös kutsuttiin ’Ämmän sahaksi’ vaikka se tuolloin oli Kajaani Oy:n saha, eikä siis sijainnut Ämmäkosken välittömässä läheisyydessä, kuten alkuperäinen Ämmän vesisaha (perustettu 1818, toiminta loppunut 1899).

Tihisenniemi oli tuolloin talonpoikaisen Kainuun teollistunein alue, ja sinne oli rakennettu saha (1907), sulfiittiselluloosatehdas (1910), paperitehdas (1919) ja voimalaitos (1917, Ämmäkosken voimala). Kaupunginlampi, oli osa tätä teollista kokonaisuutta, ja sen rannalla säilytettiin suuria määriä puutavaraa.

Vuoden 1939 ilmakuvassa Kajaanin kaupunki oli vielä pieni, ja asutus oli keskittynyt joen varteen. Teitä oli vain kourallinen, ja alue oli selvästi teollisuuden hallinnassa. (Kaikki kuvat lopussa)

4. 1956: Puutavaravaraston sulkeminen

Kajaanin Puutavara Oy:n vuokrasopimus Kaupunginlammen alueesta päättyi vuonna 1956, jolloin saha ja sahan puutavaravarasto sekä uittoalue lakkautettiin. Tämä liittyi laajempaan teollisuuden rakennemuutokseen: 1950-luvulla Kajaani Oy keskittyi yhä enemmän paperin ja sellun tuotantoon, ja vanhempien sahojen merkitys väheni; Tihisenniemen alueelle oli vuonna 1943 valmistunut saharakennus, joka sitten otettiin käyttöön sotien päätyttyä 1946.

Samalla Kajaanin kaupunki halusi kehittää kaupungin keskustan lähellä sijaitsevasta alueesta virkistys- ja puistoalueen asukkaiden käyttöön.

5. 1958–1960: Muuttuminen virkistyspuistoksi

5.1 Pohjapato ja uimaranta

Kun teollisuuskäyttö päättyi, alue kunnostettiin systemaattisesti virkistyspuistoksi.

- **Pohjapato:** Lampeen rakennettiin pohjapato, jolla voitiin säännöstellä vedenpintaa ja pitää lampi riittävän syvänä virkistyskäyttöä varten.
- **Uimaranta:** Samalla aikavälillä rakennettiin Kaupunginlammen uimaranta, joka palveli kajaanilaisia uimapaikkana kesäisin.
- **Puistoalue:** Lammen ympärille suunniteltiin kävelyreittejä, istutuksia ja virkistysalueita, joista tuli osa Kajaanin keskustan vihervyöhykettä.

Museoviraston liikuntaympäristöjen inventointiraportti (2011–2012) dokumentoi, että alueen kunnostus puistoalueeksi päättyi 1956 ja uimaranta rakennettiin 1958–1960.

5.2 Tekosaaren synty

Lammen pohjoispäässä oleva nykyinen saari ei näy alueen varhaisemmassa, ennen puistovaihetta laaditussa kartta- ja ilmakuvavertailussa samassa muodossa, mutta näkyy sitten pohjapadon rakentamisen jälkeen ilmakuvissa.

Saatavilla olevista verkkolähteistä ei kuitenkaan löytynyt rakennuspiirustusta, työselostusta tai päätöstä tai osoittaisi sen rakentamistavan.

6. 1960–1990-luku: Puiston kehitys

1960-luvulla Kaupunginlammen rannalle pystytettiin Kajaani Oy:n sankarivainajien muistomerkki, joka muistaa toisessa maailmansodassa kuolleita tehtaan työntekijöitä.

1970–1980-luvuilla alue vakiintui osaksi Kajaanin keskustan vihervyöhykettä. Lammen ympärille rakennettiin ulkoilureittejä, ja alueesta tuli suosittu lenkkipaikka kajaanilaisille.

1989 Kajaani Oy fuusioitiin Yhtyneisiin Paperitehtaisiin.Tehdas ja saha (nykyään Pölkky Oy) jatkoi kuitenkin toimintaansa Tihisenniemessä. Ja paperitehdas lakkautettiin v 2008.

7. 2000–2026: Nykyaikainen virkistysalue ja kunnostukset

2000-luvulla Kaupunginlampi on ollut osa Kajaanin keskustan ulkoilu- ja liikunta-aluetta, ja sen ympäri kiertää noin 2 kilometrin mittainen helppokulkuinen reitti.

Viime vuosikymmeninä lampi on kuitenkin kärsinyt rehevöitymisestä ja happamoitumisesta sisäisen kuormituksen ja hulevesien vuoksi.

Merkittävät kunnostustoimet:

- **2010-luku:** Vesikasvillisuuden ja roskakalan poistoa rehevöitymisen hillitsemiseksi.
- **2019:** Kajaani varasi 60 000 euroa ja ELY-keskus saman verran lammen kunnostukseen (vesikasvillisuuden poisto).

- **2020-luku:** PeatStop-hankkeessa (Karelia CBC -rahoitus) suunniteltiin ja toteutettiin lampeen laskeutusta ja biologista puhdistusta yhdistävä lampipuhdistamo.

Nykyään Kaupunginlampi kuuluu valtakunnallisesti merkittävään Kajaanijoen historialliseen kokonaisuuteen (RKY-kohde).

8. Yhteenveto: Keskeiset muutokset aikajanalla

1930–1956	Teollisuuskäyttö: puutavaravarasto ja uittoalue
1956	Vuokrasopimus päättyy, teollisuuskäyttö loppuu
1958–1960	Pohjapato ja uimaranta rakennetaan, alue muutetaan puistoksi; pohjoispään saari on todennäköisesti syntynyt tai muotoiltu tässä muutosvaiheessa (varmistus vaatii suunnitelma-asiakirjan)
1960-luku	Muistomerkin pystytys, puiston vakiintuminen
1970–1990	Ulkoilureittien kehitys, alue osana keskustan vihervyöhykettä
2000–2026	Nykyaikainen virkistysalue, useita kunnostuksia rehevöitymisen torjumiseksi

9. Lähteet ja lisälukemista

- Museoviraston liikuntaympäristöjen inventointiraportti (2011–2012): https://liikuntaymparistot.nba.fi/read/asp/r_alueraportti.aspx?alue_id=100508

- Oulujoen reitti – Joen tarinat: https://oulujoenreitti.fi/Joen-tarinoita/VUOLAAN-KAJAANINJOEN-VAIHEITA-JA-KOHTEITA/

- Museovirasto RKY – Kajaani, Kajaaninjoen historiallinen kokonaisuus: https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1290

  (Jostain syystä suora linkki ei toimi)

- UAS Journal (2021) – Sinne ja takaisin – kestävyyttä Suomi–Venäjä-rajayhteistyönä: https://uasjournal.fi/4-2021/sinne-ja-takaisin-%E2%80%92-kestavyytta-suomi%E2%80%92venaja-rajayhteistyona/

- Yle (2016) – Kajaani ennen talvisotaa ja nyt – tee aikamatka ilmakuvilla: https://yle.fi/a/3-8588621

- Yle (2019) – Kajaanilaisille lisää uimapaikkoja, jos supermyrkyistä päästään eroon: https://yle.fi/a/3-10797928

- Wikipedia – Kajaani (yritys): https://fi.wikipedia.org/wiki/Kajaani_(yritys)

- Wikipedia – Kajaanin saha: https://fi.wikipedia.org/wiki/Kajaanin_saha
  Huom! Linkki ei sisällä Pölkky Oy:n myyntiä (31. tammikuuta 2023)

- Kajaanin kaupunki – Kartat ja paikkatieto: https://kajaani.asiointi.fi/IMS/fi/Mobile?lon=Ilmakuva%201956&basemap=Osoitekartta&cp=7125000%2C534600&z=2

-

- Maanmittauslaitos – Historialliset ilmakuvat: https://www.paikkatietoikkuna.fi/historiallisetilmakuvat

- Vanhat kartat- karttapalvelu;

  https://vanhatkartat.fi/#12.93/64.22771/27.70638?year=1952&scale=20k

- Kajaanin kaupunki – Avoin data (historialliset ortoilmakuvat): https://kajaani.fi/avoin-data/

10 Kuvat internetistä

:

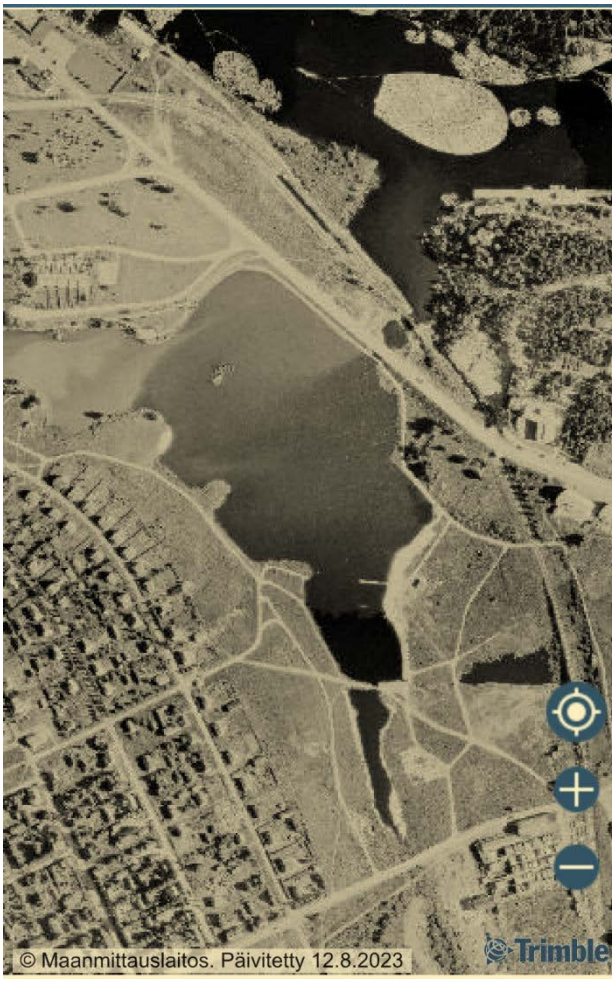

Kuva v. 1939, Nykyinen lampi oli Kajaanijoen lahti, ja tässä täynnä puunippuja odottomassa sahausta, saha lahden rannalla.Sahan eteläpuolella (Mainuan)tien eteläpuolella sahan valmiin tavaran tapulit.

Sahan tarkempi sijainti epävarma, joissakin lähteissä ’aivan rannassa’, mutta joissakin ilmakuvissa ’ei ihan rannassa’.

Kuva muodostuneesta lammesta pohjapadon valmistumisen jälkeen vuodelta 1956. Huomaa, että lammen ’pohjoispäässä ei ole saarta.

Kuva uimarannan rakentamisen jälkeen vuodelta1961. Saari tehty ja saha poistettu, mutta tapulit vielä paikoillaan ja uimaranta valmis

Kuva v.1974. tapulitkin on poistettu

Kuva vuodelta 1987, kolme vuotta Kajaanihallin rakentamisen jälkeen; silloin uimaranta vielä oli olemassa.